

ROMSICS IGNÁC: HETVEN ÉV. EGOTÖRTÉNELEM Iránytű ifjú történészeknek

A magyar történelemszakma doyenje, Hajdu Tibor egy alkalommal a rá jellemző elmés humorral jelen sorok szerzőjének úgy fogalmazott, hogy meglátása szerint csak az ír visszaemlékezést, akinek valamiféle takargatnivalója van. Noha számosan valóban öngazoló szándékkal vágnak bele a memoárjaik összeállításába, mindez mégsem mondható el Romsics Ignác történeusről, akinek a 93. Ünnepi Könyvhétre jelent meg a *Hetven év. Egotörténelem 1951–2021* címet viselő emlékiratának első kötete.

A szerző ugyanis, aki az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem professor emeritusa és a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, kendőzetlen őszinteséggel vetett számat műve hasábjain az élete 1951-től 1985-ig tartó szakaszával. Ezen három és fél évtized történéseit elemezve a tőle megszokott részletességgel és alaposággal – egykori olvasó- és útinaplóira, levelezésére, továbbá levéltári és szakirodalmi forrásbázisra támaszkodva – mutatta be azt a folyamatot, amelynek végén egy Kalocsa melletti település parasztcsaládjának gyermekéből előbb az MTA Történettudományi Intézetének kutatója, majd pedig az újonnan alakult Magyarságkutató Csoport igazgatóhelyettese vált.

Noha a könyv címében az „egotörténelem” meghatározás szerepel, a munka ténylegesen jóval többet nyújt annál. Egy, számos pontján finom humorral átszőtt, lebilincselően izgalmas intézmény- és országtörténet is egyben. Romsics életútja kronologikus sorrendben tárul benne az olvasó elé, a kötet és főszereplőjének földrajzi és intellektuális értelemben vett horizontja pedig folyamatosan tágul, ahogyan egyre előrébb haladunk ezt a minden szempontból nívós kialakítású művet lapozva.

A kiadványnak számos rendkívül érdekfeszítő része van. Ezek közé tartozik példának okáért a második fejezet, amelyben a szerző már-már szociográfiai igényességgel mutatja be a Bács-Kiskun megyei Homokmégy faluhoz tartozó Alsómégy szállást, ahol a gyermekkorát töltötte. Részletes képet kaphatunk a helyi paraszti társadalom életviszonyairól (ruházkodás, étkezési szokások, világi és egyházi ünnepek stb.) az 1950–60-as években, aminek keretében bepillantást nyerhetünk a fiatal Romsics mindennapjaiba is. Ez alapvetően nem különbözött a településen lakó többi fiatalétól: fürdés és horgászat a patakban, libapásztorokodás, kilencévesen elsóáldozóvá válás, a mezőgazdasági munkák idején pedig segítség a családnak. Idővel aztán a nyári szüneteket előbb a helyi mezőgazdasági termelőségvetkezeten dolgozva, majd a Kalocsai Építőipari Szövetkezet egyik

kőművesbrigádjának segéd munkásaként töltötte, ahol arra a sarkalatos felismerésre jutott, hogy bizonyos (fizikai) munkák „tartós végzése alkohol nélkül elképzelhetetlen, de legalábbis pokolian fájdalmas”.

1965-ben viszont a középiskolába készülő Romsicsot a szülei – némi hezitálás után – nem ipari tanulónak adták, hanem a kalocsai I. István Gimnáziumba írták be. Ez mérőföldkőnek bizonyult az életében, hiszen innentől fogva az értelmiségivé válás útján haladt, amelynek főbb állomásai a Szegedi Tanárképző Főiskola, a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Levéltár, valamint az MTA Történettudományi Intézete lettek. Megítélésünk szerint a visszaemlékezés legértékesebb részeinek éppen azok számítanak, amelyek az ifjú Romsics szellemi formálódását taglalják. Habár az 1960-as évek végén megismerkedett az akkori újbaldali áramlatokkal, és a főiskolán tevékeny „diákpolitikusi” szerepet is vállalt, több negatív esemény hatására azzal szembesült, hogy a „politika mocskos dolog”, és diplomájával a zsebében inkább a szakmai pályát választotta helyette.

A rá jellemző eltökéltséggel már kecskeméti levéltárosként kijelentette, hogy ha harmincéves koráig a várost elhagyva nem sikerül főállású kutatóvá vagy egyetemi oktatóvá válnia, akkor feladja a történetírói ambícióit. Annak érdekében, hogy ezt elkerülje, rendkívüli tudatossággal fogott az idegen nyelvek tanulásához – elsőként a franciához –, olvasmányai tekintetében pedig mindinkább arra törekedett, hogy olyan munkákat vegyen kézbe, amelyek kapcsolódtak a történelmi érdeklődéséhez, illetve amelyekről úgy sejtette, hogy segíthetik őt a századelő magyar történelmi folyamatainak megértésében. Ilyen szerzők voltak egyebek mellett Babits Mihály, Lesznai Anna, Sinkó Ervin vagy éppenséggel Szabó Dezső, akiket aztán még évtizedekkel később is olvastatott a tanítványaival.

Ugyanakkor, nemcsak ezek a momentumok világítanak rá Romsics munkatétikájára, hanem az is, amikor katonakorában, 1970 tavaszán részt vett a Magyar Néphadsereg országos szintű történelmi-politikai vetélkedőjén, ahol „csupán” negyedik helyezést ért el. Dobogóra került azonban az utóbb szintén elsőrangú történésszé váló Karsai László, aki vele ellentétben nem egy alföldi parasztcsaládból, hanem fővárosi értelmiségi közegből érkezett. Ez Romsicsot arra ösztökélte, hogy „nem elég saját közegem elvárásainak megfelelni. Ha meg akarom állni a helyemet, akkor maximumra kell törekednem.”

A tökéletességre törekvés, valamint a tervszerű építkezés jegyében a szerző 1985-re ismert történésszé vált. Konferenciaszereplések, ismeretterjesztő előadások, továbbá kutatóutak alkalmával megfordult többek között a Szovjetunióban, Csehszlovákiában, Svájcban, a Német Szövetségi Köztársaságban és Franciaországban is. A különböző folyóiratoknál már nem ő jelentkezett cikkekkal, hanem a szerkesztőségek kezdték keresni. Első könyve, az 1982-ben közzétett *Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első tíz éve* a tudományos szakkönyvkiadás piacán napjainkban elképzelhetetlennek számító harminheztes példányban jelent meg, és itthon, valamint külföldön egyaránt elismerő fogadtatásban része-

sült. Művében az 1921 és 1931 közötti bethleni konszolidáció politikai berendezését az addig sokak által hangoztatott „fasizmus” helyett a „korlátozott polgári parlamentarizmus” jelzőjével illette, de számot adott a kormányzat „konzervatív reformszellemben” fogant szociál- és kultúrpolitikai eredményeiről is. Mindezt azon történetírói hitvallása mentén, melyről az emlékiratában ekként fogalmazott: „az egyetlen helyes és hosszabb távon kifizetődő út a múltunkkal való őszinte szembenézés, a humanizmus és a felelősségvállalás”.

Véleményünk szerint ez a megközelítés minden történész számára hasznosnak bizonyulhat, tanulságokkal szolgál, és maradandó értékeket hordoz. Különösképpen azon ifjú történészpálánták részére, akik a pályájuk elején járnak, esetleg még az egyetemi padosorokban ülnek. Nekik – sőt, nem kizárólag nekik! – iránytűként szolgálhat Romsics Ignác visszaemlékezése, benne a jeles pedagógusnak, Apáczai Csere Jánosnak a szerző által is sokat emlegetett egyik mondásával: „Az tudomány gyökere keserű, gyümölcse pedig gyönyörűség!”

(Romsics Ignác: Hetven év. Egotörténelem 1951–2021. 1. kötet: 1951–1985. Budapest: Helikon Kiadó, 2022, 435 o.)

Gali Máté

kutatótanár

Mathias Corvinus Collegium

Társadalom- és Történelemtudományi Iskola